

משרד החינוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

גליונות לעיון בפרשת השבוע
בעריכת נחמה ליבוביץ
שנת העשרים ושש

י"א א' - ס' בדור הפלגה

גת (תשכ"ז)

הערות: לענין מגדל בבל ובנינו עיין גם גליונות נח תשס"ו, תש"ך.

א. מאלת כללית:

בנו יעקב בפרושן לספר בראשית (גרמנית):

יחס פרק י' לפרק י"א הוא כיחס הפסוקים
שמות י"ב מ"א... יצאו כל צבאות ח' מארץ מצרים
לפסוק שמות י"ב נ"א חוציא ח' את בני ישראל מארץ מצרים על צבאותם;
וכן הוא גם כיחס הפסוק שמות ל"ד כ"ב: כי אוריש גויים מפניך
לפסוק במדבר ל"ג נ"ב: והורשתם את כל יושבי הארץ מפניכם.

הסבר, במה דומה היחס שבין שני הפרקים ליחס שבין שני פסוקי
כל אחד מן הצמדים הנ"ל?

ב. מה היה חטאם של בני המגדל?

1. בראשית רבה ל"ח (1)

ר' לעזר אפר: "ודברים אחדים". מעשה דור המבול נתפרש, מעשה דור הפלגה
לא נתפרש.

(פירוש לבראשית רבה המיוחס לרש"י (ואינו לרש"י): "דברים
אחדים - סגורים בר' י"ס י' ואת הדלת סגרו - תרגום אונקלוס;
וית דשא אחרו).

1. הסבר את דברי המדרש "לא נתפרש". וחרי כתוב בפירוש מה
אפרו ומה עשו?

2. מה הביא את הדרשן לדרש מלת "אחדים" מלשון ארמי - "סגורים"
ולא לפרשו כמשמעו?

3. מה ראה הפרשן למדרש להביא ראיתו מ' וירא ולא מפרשת נח
עצמה (ז' ט"ז) "ויסגור ה' בעדו"?

4. היכן מצינו בתורה עוד שמסופר על חטא ועל ענש שנענש החוטא
ואפשר לומר: מעשה החוטא לא נתפרש?

2. תנחומא ישן דף כ"ז:

"שפה אחת ודברים אחדים": דברים של חרופין היו מוציאים על הקב"ה אלא שלא
פרשו הכתובים. אלא רבותינו פרשו מקצתם: מה היו אומרים? "אחר אלף שנים
נשט סאות וחמשים ושש (בבראשית רבה הגירסא: אחת לאלף שנים...) מבול
בא לעולם והשמים מתמוטטין והמים העליונים יפלו עלינו. אלא באו ובעשה
לנו פרגוסין (= עמודים, סמוכות), שאם יפלו השמים יחיו יהיו מעמידין
בתם. הוי "ודברים אחדים".

(א) איך דורש מדרש זה את המלים "ודברים אחדים"?

אא (ב) מהו חטאם לפי דברי מדרש זה? (שים לב ביחוד ללשון הבראשית
רבה!)

(ג) מה פירוש המספר הזה 1656 - מציין גלקה?

3. מדרש רבה ל"ח (ו')

אמר ר' לעזר אפר קשה, זה שאומר למלך: "או אני או אחת בפלסין" (פירוש
מחרז"ו: מאחר שאתה בפלסין אלך לי ואעזוב אותך בפלסין) או זה שאמר:
'לא אני ולא אחת בפלסין'? זה שאומר: 'או אני או אחת בפלסין! כך דור
המבול, אמרו: (איוב כ"א ט"ו) "מה שדי כי נעבדנו". דוד הפלגה אמרו:
"לא כל הימנו שיבור לו את העליונים וליתן לנו את התחתונים. אלא בואו
ונעשה לנו מגדל וגיתן עבודה זרה בראשו וגיתן חרב ביזה ותהי בראית
כאילו עושה עמו מלחמה". מהם (= מדור המבול) לא בשארה פליטה ואלו
(= דור הפלגה) בשארה מהם פליטה. אלא דור המבול על ידי שהיו שסופין
בגזל (איוב כ"ד) "גבולות ישיגו, עיר גזלו וירעו", לפיכך לא בשארה מהם
פליטה. אבל אלו ע"י שהיו אוהבים זה לזה "ויהי כל הארץ שפה אחת ודברים
אחדים" - לפיכך בשארה מהם פליטה.

רבי אמר: גדול שלום שאפילו ישראל עובדים ע"ז ושלוש ביציהם, אמר הקב"ה
כניכול איני שולט בהם, שנ' (חושע ד' י"ז) "חבור עבדים אפרים הנח לו",
אבל אם חלוק לבסוף מה כתיב? (חושע י' ב') "חלק לבט עתה יאשמו".

יפה תאר על מדרש רבה: לא נוכל לפרש כמשמעו, שחפצו לעלות שמימה לדור שמה ולעשות מלחמה עם היוצר, כי סכלות כזה לא ניתנה להאמר גם על הפתאים ביותר גדולים, ...

- xx (א) מהו חסאם של בוני המגדל לפי מדרש זה?
(ב) מה כונת המדרש בסיפוי בפיאם את הדברים "ותהי בראית כאלו עושה עמו מלחמה".
xx (ג) היכן מצאו בלשון הפסוק רמז לע"ז?

(4) פרקי דר' אליעזר: שבע מעלות היו למגדל במזרחו ושבע מערביו. מעלים את הלבנים מכאן ויורדים מכאן. אם נפל אדם וקם, לא חיו שמים לבם אליו, ואם נפלה לבנה אחת, היו יושבים ובוכים ואומרים: "אוי לנו, אימתי תעלה אחרת תחתיה".

מהו חסאם לפי מדרש זה ובמה שונה דעתו מכל הדעות שהובאו לעיל וגם מדעת רבנו בחיי שכתב בשאלה שבאה?

(5) רבנו בחיי על התורה: על דרך הפשט היו מבקשים להתישב במקום אחד ולהיותם מחבורים יחד ולא מצאו מקום אלא שנער ועל כן רצו לבנות להם עיר ומגדל שיהיה מחזיק את כלם, העיר לישוב והמגדל לאות ולשם שיראות בני כל העולם וישיבו נבדו ויתישבו באותה העיר, וזהו "פן נפוז" ועל כן הציגם לפי שבאוככנגד כונת השם, שהיא שיתפשטו האומות בכל העולם ויתישבו בכל המקומות שבארץ, לפי שלכך בראה "ולטבת יצרה".

(א) מה היה המניע הנפשי לחסאם לפי דעת רבנו בחיי בנגוד לדעת המדרשים?

(ב) לפי דעת רבנו יעקב - המסכים עם הדעה הנ"ל במחות חסאם, הקדים הכתוב את המסופר בפרק י' לפרקנו - אע"פ שהוא מאוחר לו, - כדי להבליט את האירוניה האלוקית. מהי האירוניה?

העורך: מיכאל פרלמן

שאלות בשעמי המקרא

(א) בראשית ז' י"ג בעצם היום הזה בא נח ושם-והם ויפת בני-נח ואשת נח ושלשת נשי-בניו אתם אל-התבה.

שד"ל "אל-התבה" שבסוף הפסוק חוזר גם לבח ולשם וחס ויפת, ואין הסעמים מדויקים, ולא מבלי דעת, אלא שהיתה קריאת הפסוק כבדה, אם לא היה בו לא אתבה ולא זקף רק סעמים פחותים מטפחא. ובצל הסעמים בחר לעשות שני חלקים נפרדים והמקרה קצר וכאילו כתוב; בעצם היום הזה באו נח ושם וחס ויפת בני נח אל התבה; ואשת נח ושלשת נשי בניו באו אתם אל התבה; וביוצא בזה למטה ל"ד כ"ח; את-צאנם ואת בקרם ואת חמריהם ואת אשר-בעיר ואת-אשר בשדה לקחו.

הרב מ. ברויאר (פיסוק סעמים שבמקרא עמ' 131 - 132) הניתוח ההגיוני היה דורש בוא אתבה בכלה "אתם". אך אין הוא הולם את כללי הקריאה הטבעית. הקורא את היחידה יעדיף לחשוב שני חלקיה, ואין הוא נוטה להפסיק סמוך לסיומה. סעמי המקרא מתחשבים במסיה זו ומקדימים את ההפסקה, גם בניגוד לכללי הפיסוק ההגיוני.

- (1) מה קשה למפרשים?
(2) מהו המסותף לפסוקנו ול"ד כ"ח?
(3) מהו העקרון החשוב המוסבר על ידי המפרשים לפיו הוסעם פסוקנו?

(ב) ז' כ"ג וימח את-כל היקום אשר על פני האדמה אדם עד-בהמה עד-רמש ועד-עוף השמים וימחו מן-הארץ, ויטאר אך נח ואשר אתו בתיבה.

שד"ל ד"ה וימח: קל מן מחח כמו ויחר ד"ה וימחו: בפעל ד"ה ויטאר אך נח: היה בראה להסעים בסובח זקף, ותהיה מליצת "אשר אתו בתיבה" עומדת בפני עצמה כמו לטת ח' א'; ולפי הבגינה הכרונה; נשאר בתיבה רק נח ואשר אתו.

מנחת שי וימח בספרו כתיבה יד מדויקים המ"ם רפה, שהוא מן הקל וכן כתב בעל "אור תורה", כי הקורא וימח במ"ם דגושה במצא אומר ששובאו של הקב"ה ימחק עם כל היקום, כי "וימח" הדגש הוא מהנפעל כמו "ימח שמם" (תהילים ק"ם י"ג), אך כשהמ"ם רפה, הוא מהקל והוא פועל יוצא, וצריך להזהר בזה מאד ע"כ, ונפתחים יסק... ומה שכתב בעל גור אריה "בספרים שלנו מ"ם של "וימח" דגושה הם ספרים משובשים ואין לסמוך עליהם.

- (1) מהו הפרוש המוסעה סעלולים לפרש את "וימח" כאשר מדגישים את המ"ם?
(2) הסבר את דברי שד"ל מדוע היה בראה להסעים בסובח זקף?
(3) מהו ההבדל בין שני הפסוקים שגרם להסעה שונה?